

A Maros általános leírása

A következőkben rövid leírását adjuk a Maros földrajzi-fizikai térségének.

A Maros folyó az Erdélyi fennsíkot és a Pannon síkságot összekötő legrégebbi tektonikai és hidrográfiai kapcsolat nyomvonalában húzódik, egy 29.767 km²-es vízgyűjtő medencét képezve. A folyó önmagában 766 km hosszú, amiből 719 km-t Románia területén, a hátralévő 47 km-t pedig Magyarország térségében teszi meg, ahol a Tiszába ömlik. Úgy hosszát, mint vízhozamát (165 m³/mp, a határnál mérve) tekintve, a Tisza legnagyobb mellékfolyójaként tartjuk számon (Újvári, 1972). Azt tartják, hogy forrása a Gyergyói medence déli részében, 850 méter magasságban, Marosfő község határában van. Mások azonban - nem alaptalanul - azt hangoztatják, hogy az igazi forrás ettől a ponttól 7-8 km-re felfelé, a Nagyhagymás-hegységben található. Az eredéstől a beömlésig négy szakaszra osztható a folyó:

Felső Maros, ami magába foglalja a Gyergyói medencét és a Maroshévíz-Déda szorost (110 km).

Közép Maros, amely átszeli az Erdélyi fennsíkot, Déda és Gyulafehérvár között (266 km).

Az Alsó Maros szoros, az Erdélyi Szigethegység és a Déli Kárpátok között, Gyulafehérvártól Lippáig (225 km).

Az Alsó Maros, a Nyugati síkságon, Lippa és Makó között (165 km).

Vízgyűjtő medencéjéből a Maros nagyszámú mellékvizet fogad magába, ezek közül csak a fontosabbakat említjük. A felső szakaszon 27 patak ömlik a folyóba, főleg a Görgényi és a Kelemen havasokból. Maroshévíz és Déda között igen látványos hasadékokat, gyors folyású szakaszokat, és vízeséseket hoz létre a Maros. A középső szakaszon, Marosvásárhely alatt ömlik be a Nyárád folyó. Ezután az Erdélyi Mezőség vízszegényebb vidékein halad, ahonnan csak néhány kisebb patakot vesz fel,

mint a Komlódot vagy a Ludas patakát. A 282. km-nél egyesül az Erdélyi Szigethegység vizeit szállító Aranyossal, ami alaposan felduzzasztja vizét. Legnagyobb mellékfolyója, a Küküllő azonban az Aranyos beömlése alatt találkozik vele, magával hozva az Erdélyi Fennsík déli részének, az ún. Küküllőmenti dombság vizeit. A Kis- és a Nagy Küküllő Balázsfalvánál ömlik a Marosba. Az alsó részen egy sereg fontos mellékvizet kap a Déli Kárpátokból, mint a Sebest, Kudzsirt, Orăștie Völgyét, Sztrigyet, Bărbat folyót, Nagy folyót (ehhez a Retyezát hegységből jövő folyóhoz 45 hegyi tó tartozik, melyeknek nagy szerepük van az áradások feltartóztatásában) és a Csernát. Gyulafehérvár alatt, a Maros völgyétől északra levő kréta kori palák irányából a jobb oldalon több kisebb víz ömlik be: Vinc pataka, Blandiana, Stănișoara, Băcăinți, Homoród, Gyógy. Déva alatt csak kisebb jelentőségű vizek kerülnek a folyóba, mint a Ruszka havasokból érkező Dobra és a Zaránd hegységben eredő Valea Sârbii. Következik aztán az Almașu, Petrișu, Troiașu, Julița, Grosu, Bârzava és Cladova. Az Erdélyi medence nyugati kapuját őrző ódon Lippa vára alatt elhaladva a folyó kijut a Nyugati síkságra, ahol széles hordalékkúpot hoz létre. Pécska alatt, Nagylak közelében a Maros felszín alatti vizeiből ered az dél-délnyugat fele forduló Aranka patak, lecsapolva ezzel a folyó vizének egy részét.

A maximális hozamok általában a meleg időszakokban keletkeznek. Az áradások a folyó szakaszain egyenlőtlenül öszlanak meg és rendszerint a nagy esőzéseknek tulajdoníthatók. Ritkán jegyeztek fel olyan áradást, amely a folyó egész hosszán kiterjedt volna. Ezek közül ismertebb az 1932-es tavaszi áradás és az 1970. májusi katasztrofális árvíz a Maros középső részén, amelyet az akkor még hó borította Kelemen, Görgényi és Hargita hegységben lehullott bőséges esőzések (100-120 mm két nap alatt) okoztak. A Küküllő és Maros árhullámai egymásra tevődésének volt köszönhető, hogy Gyulafehérvárnál a vízszint 4 méterrel lépte túl az 1970 előtt jegyzett legmagasabb értéket. Ugyancsak akkor észleltek $2192 \text{ m}^3/\text{mp}$ -es vízhozamot Gyulafehérváron, Aradon pedig $2150 \text{ m}^3/\text{mp}$ -et. A legkisebb vízhozamok az év hideg időszakaiban, a felső szakaszon észlelhetők, nyugaton (az alsó folyáson) pedig nyáron és ősszel. Mint minden folyó, a Maros is, a vízzel együtt jelentős mennyiségű, a mellékvizek kifejtette erózió által keletkezett szilárd anyagot szállít. Átlagban, az egész medencére vonatkoztatva a turbiditás (lebegő szilárd anyagok szállítása) értéke 535 g/m^3 , ami 87 kg/mp -et jelent. Ezeket a számokat összeadva kiszámítható, hogy a Maros évente 2.730.000 tonna hordalékot szállít a határon túlra, ami 1,84 millió m^3 talajnak és az egész medence felületéről lekopott 0,067 mm-es rétegnek felel meg.

A mezőgazdasági szempontból jó minőségű üledékes talajoknak és az állandó vízforrásnak köszönhetően a Maros mentén több fontosabb település sorakozik, amelyek a természet ajándékait gyümölcsöztetve fejlődtek: Maroshévíz, Régen, Marosvásárhely, Gyulafehérvár, Déva, Arad, Makó stb. A települések nagy része a folyót ivóvízként, valamint ipari célokra használja. Az utóbbi évtizedekben a masszív szennyezésnek köszönhetően ezen helységek jó része lemondott a Marosból nyert ivóvíz költséges és néha lehetetlen tisztításáról és más források után nézett. Erre egyik példát az ivóvizét nemrég még a Marosból nyerő Dicsőszentmárton szolgáltatja: a marosvásárhelyi Vegyipari Kombinát felépítése után ez a forrás a mérgező- és nehezen lebomló anyagok magas koncentrációja miatt már nem felel meg erre a célra.

A kutatások története

1991 előtt nem léteztek átfogó és egységes kutatások, csupán a folyót valamilyen szempontból vizsgáló tanulmányok jelentek meg. A múlt században az Erdélyi Természettudományi Egyesület tagjai végeztek megfigyeléseket. Bielz E. A. például az „Erdélyi szárazföldi és vízi puhatestűek faunája” című 1867-ben megjelent munkájában a Marosból Dévánál és Ludasnál, valamint a Küküllőből gyűjtött nagybagoly fajokról tesz említést. 1911-ben Kobelt W. leírja a ma már ökológiai formának tekintett *Unio crassus marissiensis* nevű alfajt. 1943-ban Horváth A. beszámol egy sapkacsiga (*Ancylus fluviatilis*) populáció két éven keresztül jelenlétéről a Maros Tiszába ömlésénél. Ugyanabban az évben Soós L. gyűjtött be több puhatestű fajt, melyek közül megemlítenénk az Enyed szintjén talált, azóta a román szakaszon elő nem került folyamcsigát (*Theodoxus fluviatilis*). A folyó hidrológiai rendszerét Márton Gy. és Pávai Vajna F. írják le 1914-ben, később, 1943-ban Bulla B. foglalkozik a felső szakasz jellemzésével. 1944-ből egy széleskörű munka áll rendelkezésünkre Gugiuman I.-től a Maros hidrográfiai rendszerét illetően.

A halfaunát 1853-ban Bielz E. A. vizsgálta, majd Jászfalusi L. (1947), aki a folyó limnológiai leírását is adja. Újabban Erdély halfaunájára vonatkozóan Bănărescu P., Müller G. és Nalbant T. közöltek cikkeket 1957